

Högskolan Kristianstad

291 88 Kristianstad

044-20 30 00

www.hkr.se

EXAMENSARBETE

AVANCERAD NIVÅ

Våren 2011

Sektionen för lärarutbildning

Skolan – himmel eller helvete

– En studie om elevers upplevelser av mobbning

Författare

Stefan Andersson

Nepe Kuqi

Handledare

Ann-Christin Sollerhed

www.hkr.se

Skolan, himmel eller helvete

– En studie om elevers upplevelser av mobbning

Abstract

Syftet med studien är att undersöka elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i skolan. Eftersom vi studerar till idrottslärare är därför ett delsyfte att undersöka elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i omklädningsrum före och efter en idrottslektion. Utöver detta undersöktes även skillnader mellan pojkar och flickors upplevelser av förekomsten av mobbning och kränkningar samt elevers upplevelser om lärare agerade för att förebygga, åtgärda och motverka mobbning. Studien grundade sig på en enkätundersökning som genomfördes på tre högstadieskolor där 221 elever i årskurs nio deltog varav 124 var pojkar och 97 var flickor. Resultatet av studien visade att 7 % av eleverna upplevde sig vara utsatta för mobbning i omklädningsrummet och 7 % av eleverna upplevde sig vara utsatta för mobbning i andra situationer i skolan. Pojkar upplevde sig oftare vara utsatta och utsätta andra elever för fysiska kränkningar och mobbning än flickor, medan flickor upplevde sig oftare vara utsatta för social mobbning än pojkar. Hälften av respondenterna i studien ansåg att det förekom mobbning i stort sett alltid eller ibland på deras skola medan hälften menade att mobbning förekom sällan eller aldrig på deras skola. Resultatet visade även att ungefär hälften av respondenterna ansåg att lärarna på skolorna i stort sett alltid eller ibland agerade mot mobbning och ungefär lika många ansåg att lärarna aldrig eller sällan agerade mot mobbning.

Nyckelord: mobbning, kränkande handling, fysisk mobbning, social mobbning, omklädningsrum, elevers upplevelser

Innehåll

1 Inledning.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar.....	7
1.3 Bakgrund	8
1.4 Begreppsdefinition	9
1.5 Definitioner som används i detta arbete	9
2 Litteraturgenomgång	10
2.1 Former av mobbning	10
2.2 Var sker mobbning	11
2.3 Kränkning och mobbning, skillnad mellan pojkar och flickor.....	12
2.4 Insatser	13
2.5 Metoder mot mobbning	14
2.5.1 Farstametoden	14
2.5.2 Olweusprogrammet	15
2.5.3 Friends	16
2.6 Övriga metoder mot mobbning	18
3 Metod	19
3.1 Kvantitativ metod	19
3.2 Utformning av enkät.....	19
3.3 Urval och bortfall	20
3.4 Etiska överväganden	21
3.5 Statistisk bearbetning och analys	21
4 Resultat och analys	23
4.1 Resultatdiskussion.....	27
4.1.1 Elevers upplevelser av att vara utsatta för mobbning.....	27
4.1.2 Elevers upplevelser av fysisk respektive social mobbning	29
4.1.3 Elevers upplevelser av att utsätta andra elever för mobbning.....	29
4.1.4 Elevers upplevelser av mobbning i generella situationer i skolan samt omklädningsrummet före och efter en idrottslektion.....	30
4.1.5 Elevers upplevelser av hur lärare agerar mot kränkningar och mobbning i skolan	31
4.2 Metoddiskussion.....	32
4.3 Vidare forskning.....	33
5 Sammanfattning	34
Källförteckning	
Bilaga 1	
Bilaga 2	
Bilaga 3	

Förord

Vi vill tacka vår handledare Ann-Christin Sollerhed för hennes goda råd under uppsatsen. Hon ställde hårda krav på ett lättsamt sätt vilket bidrog till att vi inte kände någon stress under tiden vi skrev uppsatsen. Vi vill även tacka de rektorer och lärare som lät oss genomföra undersökningen på deras skolor, samt de elever som medverkat i undersökningen.

Stefan Andersson

Nepe Kuqi

1 Inledning

Alla elever vill uppleva en trygg skolgång. Tyvärr är mobbning en del i vardagen för en del människor och inte minst i skolan. Skolor ska arbeta för ett mobbningsfritt klimat, men hur skolorna ska lyckas med detta uppdrag är fortfarande en svår fråga. Myndigheten för skolutvecklingen (2003) anser att det demokratiska uppdraget är ett av skolans mest väsentliga samt det svåraste att uppnå. Som blivande lärare är det skrämmande och frustrerande att läsa en artikel som beskriver en knivattack mot en sexårig pojke för att han bar rosa kläder. Pojken blev upprepade gånger utsatt för mobbning i form av slag, sparkar och knuffar och en anmälan gjordes till Skolinspektionen (Aftonbladet, 2011). Enligt Läroplanen för grundskolan (Lgr 11) ska skolan och dess miljö upplevas som trygg, både för barn och ungdomar att vistas i samt för föräldrar att skicka sina barn och ungdomar till.

Skolans insatser kan till och med leda till att situationen förvärras för den utsatta. Både Skolinspektionen och Barn- och elevombudet hävdar att lärare försöker hjälpa den mobbade genom att bland annat låta eleven äta lunch avskilt, tillbringa raster i lärarrummet, byta om i eget omklädningsrum innan idrottslektionerna eller få en vuxen bevakare. Detta blir en tillfällig trygghet för den utsatta, men motverkar inte problemet. Det kan istället leda till ytterligare problem såsom utanförskap och utfrysning för den utsatta eleven (Aftonbladet, 2011). Förekomsten av mobbning är så pass utbredd att det förmodligen aldrig kommer att försvinna helt. I skolan placeras elever med olika personligheter i klasser som elever delvis själva inte har valt. Detta härleder till att förekomsten av mobbning och kränkning nästan är oundviklig, därmed är det intressant att undersöka elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i skolan.

Höistad (2002) menar att de mest utsatta platserna för mobbning i skolan är där lärare inte vistas, till exempel omklädningsrum. Eleverna tränger ihop sig på en liten yta där de dessutom ska klä av sig nakna inför de andra eleverna i klassen och duscha. Här kan en hel del hända såsom kränkande kommentarer, tvångsduschning, kläder som göms och slag med handdukar. Som blivande idrottslärare är det intressant att undersöka mobbning i den specifika situationen, skolans omklädningsrum före och efter en idrottslektion.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i skolan. Eftersom att vi studerar till idrottslärare är därför ett delsyfte att undersöka elevers upplevelser

av förekomsten av mobbning i omklädningsrum före och efter en idrottslektion. Våra frågeställningar är följande:

- Upplever pojkar eller flickor sig vara mer eller mindre utsatta eller utsätta andra elever för mobbning?
- Upplever elever att det är vanligare att mobbning förekommer i generella situationer i skolan än situationen, skolans omklädningsrum?
- Elevers upplevelser om lärare agerar eller inte mot mobbning?

1.3 Bakgrund

I en enkätundersökning, Olweusenkäten, som utfördes på 1494 högstadieelever visade det sig att 6,6 % upplevde att de blivit utsatta för mobbning två till tre gånger i månaden. Det var fler pojkar än flickor som angav att de varit utsatta för mobbning. Undersökningen visade ett högre antal mobbade elever än tidigare studier gjorda mellan 2006-2008. Definitionen av mobbning i dessa undersökningar utgår från Olweus egen definition ”Handlingar ska utföras med intentionen att skada och det ska ske upprepade gånger under en viss tid. Mobbningen kan utföras av enskild individ eller av större eller mindre grupp” (Olweus, 2009, s. 5). Undersökningen visade vidare att 5,6 % av högstadieeleverna utsatte andra elever för mobbning. Det var fler pojkar än flickor som utsatte andra för mobbning (Olweus, 2009).

I en undersökning gjord av Skolverket (2011) framkom det att ungefär sju till åtta procent av eleverna var mobbade. Studien gjordes på 39 skolor, berörde mellan 7 000 till 8 000 elever och var uppdelad i tre olika undersökningstillfällen. Till skillnad från Olweus (2009) var det ingen skillnad mellan antalet pojkar och flickor som blivit utsatta för mobbning.

Skolverket (2011) menar att Sverige har lägre siffror gällande förekomsten av mobbning i skolor jämfört med andra länder. Detta visade även en studie gjord av Due et al. (2005) som gjordes i 28 länder, där resultatet visade att Sverige hade lägst procentandel av både pojkar (6,3 %) och flickor (5,1 %) som var mobbade. Det land där störst antal pojkar (41,4 %) och flickor (38,2 %) var utsatta för mobbning, var Litauen, vilket var en signifikant skillnad jämfört med Sverige. Vidare hävdar Due et al. (2005) att Sverige är en förebild för andra länder när det gäller att skapa en god miljö för att förhindra mobbning bland barn och ungdomar.

1.4 Begreppsdefinition

Enligt Nationalencyklopedin definieras mobbning som att en individ blir utsatt för skada eller obehag under en viss tid eller upprepade gånger av en eller flera individer. Mobbningen kan ske direkt, det vill säga fysiskt eller verbalt, och indirekt, genom social isolering såsom utfrysning. Detta förutsätter att mobboffret har svårt att försvara sig mot angriparna (Nationalencyklopedin, 2011).

Enligt Skolverket (2011) innebär mobbning ”en upprepad negativ handling när någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag” (Skolverket, 2011, s 34).

Det föreligger viss oenighet bland forskare kring definitionen av mobbning. Myndigheten för skolutveckling (2003) menar att det finns fyra gemensamma utmärkande drag hos mobbning. Dessa fyra gemensamma drag är *upprepning*, vilket betyder att en kränkning som inträffar sporadiskt inte kan anses som mobbning. *Obalans i makt*, som innebär att den som mobbar har en större makt till skillnad från till exempel en konflikt där parterna uppfattas som någorlunda likställda. *Individ eller grupp som förövare* där mobbning förekommer av en eller flera individer, mot en eller flera individer. Samt *olika konkreta uttryck* av mobbning, som kan ske fysiskt, verbalt eller socialt.

Enligt Nationalencyklopedin är kränkning en handling som strider mot allmän folkrätt. Skolverket (2009) anser att kränkning sker när elevs värdighet förolämpas. I enighet med definitionen av mobbning utförs kränkningar av en eller flera individer, mot en eller flera individer. Till skillnad från mobbning, räcker det att en handling utförs en enstaka gång för att anses som kränkande. Skolverket (2011) menar att kränkande handlingar är kopplade till förolämpningar för bland annat kön, etnisk tillhörighet, religion, sexuell läggning och ålder.

1.5 Definitioner som används i detta arbete

Definitionen av mobbning som används i detta arbete är följande: ”Handlingar ska utföras med intentionen att skada och det ska ske upprepade gånger under en viss tid. Mobbningen kan utföras av enskild individ eller av större eller mindre grupp” (Olweus, 2009, s. 5). Definitionen av kränkning som används i detta arbete är när en individs värdighet förolämpas (Skolverkets, 2011).

2 Litteraturgenomgång

Arbetet mot mobbning tar sin form i grundskolans läroplan 1980 där arbetet mot trakasserier och våld blir en tydlig del utav skolans policy. Mobbningsbegreppet blir allmänt och för att försöka åtgärda och motverka mobbning ska hela skolan arbeta mot detta, till skillnad från tidigare då det i första hand var "skolans elevvårdande personal som hade som uppgift att arbeta med problemet" (Skolverket, 2011, s.32). Efter att arbetet mot mobbning börjat, har kraven under åren på skolor och dess personal förstärkts (Skolverket, 2011). Numera är mobbning och kränkande handlingar en juridisk fråga som ingår i Skollagen (Riksdagen, 2011, Lag: 1985:1100, kap 14 a), skolan ska "aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden" (Riksdagen, 2011, kap 1, § 2). Skolan är skyldig att försöka förebygga och motverka mobbning. Om detta inte följs blir skolan skadeståndsskyldig vilket medför att skolan måste bedriva en målinriktad verksamhet som förhindrar trakasserier, diskriminering och kränkande handlingar. Detta ska finnas beskrivet i skolans årliga plan mot mobbning som ska utvärderas och följas upp kontinuerligt (Skolverket, 2011).

I den nya läroplanen för grundskolan anges det att eleven ska, genom skolans utbildning, lära sig grundläggande värderingar såsom mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar. Vidare benämns det att skolan bland annat ska arbeta för alla människors lika värde och jämställdhet mellan kön. Skolan ska aktivt arbeta emot diskriminering orsakat av till exempel religion, etnisk tillhörighet eller kön. Diskriminering av elever ska bemötas med öppen diskussion, kunskap och insatser för att motverka detta (Läroplanen för grundskolan, 2011).

2.1 Former av mobbning

Det finns former av mobbning som benämns olika, dessa är även olika svåra att upptäcka och handskas med. Höistad (2002) nämner tre olika former av mobbning och namnger dem *tyst mobbning*, *verbal mobbning* och *fysisk mobbning*. Han anser att den vanligaste formen av mobbning är den tysta, till exempel blickar, tystnad, miner och suckar. Just denna form av mobbning är svår att upptäcka då det är lätt för eleverna att utföra även under lektionstid bakom lärarens rygg. Om den mot förmodan uppmärksammas har eleverna lätt att bortförklara, till exempel om elever ger varandra onda blickar, kan de säga att de har friheten

att se vart de vill. Höistad (2002) menar också att de utsatta eleverna sällan tar kontakt med skolans personal utan är ofta försynta och tysta.

Den fysiska mobbningen framträder oftast som knuffar, slag och sparkar, men även att ta andras saker räknas som fysisk mobbning. Denna typ av mobbning är enklast att upptäcka genom till exempel blåmärken eller sönderrivna kläder. Elever utför oftast mobbningen i skymundan då det gäller att inte bli tagen på bar gärning och de har ofta förklaringar såsom det är på lek eller att de bara skämtar. Det kan vara så att de elever som tar en sak från någon annan verkligen anser att de skämtar medan den utsatta eleven inte uppfattar det på samma sätt (Höistad, 2002).

Den verbala mobbningen sker genom bland annat viskningar, ryktesspridning, skicka lappar, sms och mail. Även denna typ av mobbning kan vara svår att upptäcka. Då mobbning uppmärksammas ska läraren samtala med eleven enskilt och göra det klart att ett sådant beteende är oacceptabelt (Höistad, 2002). Sharp & Smith (1996) anger också dessa olika typer av mobbning med undantag av den tysta mobbningen som de namnger *indirekt mobbning* där även företeelser som uteslutning och utfrysning benämns.

Myndigheten för skolutveckling (2003) urskiljer fyra olika typer av kränkningar och anser att mobbning är en slags kränkning. De fyra olika kränkningarna är *fysiska*, slag, sparkar och knuffar, *verbala*, hota och kalla personer för könsord, *psykosociala*, utfrysning och ryktesspridning, samt *textburna*, klotter och sms. Enligt definitionen av kränkande handlingar i detta arbete, har Myndigheten för skolutveckling (2003) rätt när de benämner typer av kränkningar istället för mobbning då varianterna av kränkningar kan ske vid enstaka tillfällen medan det krävs att kränkningarna sker vid upprepade tillfällen då det ska kunna klassificeras mobbning.

Skolverket (2011) kategoriserar mobbning som fysisk och social. De menar att en person har blivit fysiskt mobbad om personen utsätts för knuffar, slag, sparkar eller blir hotad med stryk. Social mobbning är då en individ blir retad, hånad, utfrysad eller utsatt för illasinnad ryktesspridning.

2.2 Var sker mobbning

I Skolverkets (2011) studie, bestående av 321 pojkar och 325 flickor, framgår att det är vanligast att mobbningen äger rum på skolgård, vid toaletter och i korridoren, därefter är klassrummet en vanlig arena för mobbning. Av de som blir mobbade i klassrummet är det en del elever som blir utsatta då läraren är närvarande, vilket tyder på att mobbningen

förekommer även om lärare eller annan personal befinner sig på den plats där mobbningen äger rum. Den tredje vanligaste platsen där mobbning sker är i omklädningsrum och matsal.

Olweus (1999) menar att det ibland hävdas att mobbningen sällan äger rum i skolan utan på väg till och från skolan. Hans egen forskning tyder inte på detta då den visar att två till tre gånger fler elever mobbas i skolan än på väg till och från skolan. I motsättning till Skolverket (2011) och Olweus (1999), menar Ljungström (2003) att mobbning sällan sker på skolgården då han anser att detta är en plats där personalen kan upptäcka vad som sker och att elever sällan mobbar på sådana platser där de kan tänkas bli upptäckta. Myndigheten för skolutveckling (2003), Skolverket (2011] och andra forskare (Ljungström, 2003, Sharp & Smith, 1996 och Olweus, 1999) är eniga om att mobbningen ofta äger rum där personal inte brukar vistas såsom korridorer, vid toaletter och uppehållsrum.

Ljungström (2003) menar att olika former av mobbning sker på olika platser i skolan. Fysisk mobbning sker ofta där personal inte befinner sig, medan det är vanligare att social mobbning sker även om personal är närvarande, eftersom denna form av mobbning inte är särskilt synlig. Myndigheten för skolutveckling (2003) menar vidare att det är skillnad på högstadiet och låg- och mellanstadiet. I högstadiet inträffar mobbningen oftare inomhus medan det i låg- och mellanstadiet oftare sker utomhus.

2.3 Kränkning och mobbning, skillnad mellan pojkar och flickor

Skolverkets (2002) studie grundar sig på svar från cirka 3400 elever i år 2, 5, 8 samt andra året i gymnasiet. Studien anger skillnader bland pojkar och flickor, där fler flickor än pojkar upplever sig vara utsatta för till exempel sexuella trakasserier. Flickor blir kallade för könsord och de som utsätter flickorna för trakasserier är främst pojkar. Vidare visar en delstudie på ett antal flickor där det framkommer att flickor upplever krav att uppfylla, där val av kläder samt utseende har en stor betydelse och den sexuella aspekten anses som en viktig del i deras liv. Därmed menar de undersökta i fråga att sexuella trakasserier såsom tafsningar inte alltid nödvändigtvis behöver innebära något negativt. Istället kan de fungera som bekräftelse för de krav som flickorna känner bör uppnås. Bland pojkar förekommer det fler homosexuella kränkningar, där pojkar blir utsatta för benämningar som till exempel ”bögg”. Pojkarnas upplevelser är att de måste nå upp till normer där de behövde visa att de är pojkar, detta genom att synas och höras och inte bli förknippade med det feminina.

Myndigheten för skolutveckling (2003) talar om att både pojkar och flickor blottställs för kränkningar. Det som skiljer dem åt är att flickor oftast utsätter andra flickor för

mobbing genom dolda förolämpningar, till exempel utfrysning. Pojkarnas kränkningar sker däremot många gånger genom fysiska och i högre grad synligare förolämpningar.

Sharp och Smith (1996) hävdar att det finns skillnader mellan pojkar och flickors mobbing. Vad som kan konstateras är att det bland flickor finns det en tendens att de mobbar i grupp samt att de använder sig av som tidigare benämnt, dold mobbing. Bland pojkar sker mobbningen mer direkt, det vill säga fysisk mobbing och oftast mot andra pojkar. I en ytterligare studie av Nansel et al. (2001) argumenteras det även där att pojkar blir mobbade genom framförallt slag eller knuffar, till skillnad från flickor som blir mobbade genom rykten eller utfrysning.

I Skolverkets (2011) studie visas det en skillnad i fysisk och social mobbing fördelat på kön. Studien grundar sig på tre enkättilfällen där cirka 8 000 elever deltog. Första tillfället bekräftar att det förekommer en liten skillnad på mobbing mellan könen. Pojkar är mer fysiskt mobbade än flickor, och flickor är mer socialt mobbade än pojkar.

Lärares ingripande samt motverkande av kränkningar och mobbing är på många sätt viktig, eftersom det ibland kan vara svårt att upptäcka de problem som finns. Mobbing och kränkande handlingar kan särskilt vara svårt att upptäcka bland flickor, där kränkningar och mobbing ofta är dold och kan ske genom endast en blick.

2.4 Insatser

Skolverket (2002) betonar att det finns olika insatser mot mobbing där effekterna skiljer sig åt. Vad som anses som effektivt för pojkar kan vara mindre effektivt för flickor. Insatser som visar signifikanta effekter för flickor är sådant som utvärderingar, rastvaktsystem och stormöten om mobbing. Insatser som bidrar till att mobbing reduceras bland pojkar, är till exempel skolregler och genom kooperativa lagar, som innebär bland annat personligt ansvar och rättvisa. I Skolverkets (2011) rekommendationer för insatser mot mobbing, pekar man ut skolans skyldighet att förebygga, upptäcka samt åtgärda mobbing och kränkningar. Skolverket menar att detta kan ske genom bland annat stärkande av skolpersonalens professionalitet genom kompetenshöjande utbildningar. Myndigheten för skolutveckling (2003) betonar betydelsen av att skolpersonalen engagerade sig för att förebygga mobbing och kränkning. Personalen på skolan ska arbeta som ett lag tillsammans med eleverna för att lyckas väl i sitt arbete mot mobbing och kränkning.

Vidare framkom det i Skolverket (2011) att insatser måste anpassas dels efter kön, där hänsyn ska tas till att det förekommer en skillnad i flickor respektive pojkars sätt att

mobba, dels att mobbning kan vara fysiskt eller socialt samt på vilka platser mobbning eller kränkning kan förekomma. Myndigheten för skolutveckling (2003) hävdar att det inte finns några enkla färdiga program, metoder eller lösningar som kan bidra till att alla problem med mobbning och kränkning kan lösas. Dock finns det metoder och program som är användbara och framgångsrika i arbetet mot mobbning och kränkning.

2.5 Metoder mot mobbning

Hur skolor verkar för att förebygga, upptäcka och åtgärda problem med mobbning, varierar ofta från situation till situation. Det finns olika program som har skapats specifikt för detta ändamål, till exempel Olweusprogrammet, Skolkomet, Friends och Farstametoden (Skolverket, 2011).

2.5.1 Farstametoden

Farstametoden är enligt Skolverket (2011) ett förebyggande och åtgärdande program mot mobbning. Ljungström (2003) och Skolverket (2011) anser att skolan ska välja ut ett antimobbningsteam av skolans personal som är speciellt engagerade i frågor som rör mobbning och kränkande handlingar. Denna grupp ska helst bestå av två till fem personer och gärna en som inte arbetar med undervisning till exempel fritidspersonal. Det rekommenderas även att skolans rektor inte ska medverka. När ett mobbningsfall upptäcks ska gruppen tillkallas direkt och ta itu med situationen. Ljungström (2003) menar att två i gruppen ska föra samtal med den mobbade eleven och de elever som mobbar, samtalen ska vara såkallade överraskningssamtal då de elever som mobbar inte ska kunna förbereda sig inför samtalet och utarbeta bortförklaringar. Samtalen ska därför helst genomföras under en lektion där samtliga elever är samlade. En princip som Ljungström (2003) betonar, är tystnadsplikten då han anser det är viktigt att skydda personens integritet. Elever kan annars få en viss stämpel på sig vilket kan leda till ytterligare mobbning. Ljungström menar också att endast de kollegor som är berörda av situationen ska meddelas.

Samtalet som görs med de inblandade eleverna utgår från en viss mall vars syfte är att ge mobbarna litet utrymme att försvara sitt handlande och markera att deras beteende är oacceptabelt. Inom två veckor utförs uppföljningssamtal med den mobbade och mobbarna/mobbaren för att se om mobbningen har upphört. Under denna tid hålls även de inblandade under särskild tillsyn för att den utsatta eleven inte ska bli ytterligare trakasserad (Skolverket, 2011). Om mobbningen inte har upphört efter detta agerande, tillkallas skolans rektor och eventuell polisanmälan görs.

Ljungström (2003) anser att föräldrarna inte ska meddelas direkt när mobbningsfallet uppdagas då detta kan förvärra situationen. För det första är det relativt säkert att de inblandade eleverna blir förvarnade vilket fördärvar överraskningsmomentet som är en viktig del i denna metod. För det andra kan föräldrarna ta kontakt med den mobbade elevens föräldrar vilket kan göra att situationen blir näst intill olöslig. Ljungström betonar dock att kontakten med föräldrar måste tas, men detta ska inte äventyra arbetet mot mobbningen vilket det kan göra enligt ovanstående exempel.

Tanken med att inte kontakta föräldrarna direkt är att eleverna ska få chans att ändra sitt beteende. Detta har dock fått kritik från en del håll som påstår att det strider mot läroplanens intentioner som betonar att ”läraren ska samverka och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling” (Läroplanen för grundskolan 1994, s. 14). Därför rekommenderas många gånger att läraren ska uppmana eleverna att själva tala om för sina föräldrar vad som hänt, och senare stämma av med föräldrarna om informationen har kommit fram (Skolverket, 2011).

I Skolverkets (2011) rapport om metoder mot mobbning framkommer det att Farstamodellen underlättar elevhälsopersonalens och klasslärares arbete då de kan ta hjälp av antimobbningsgruppen på skolan då mobbningsfall uppstår. En hel del saker som inte var särskilt positiva och behöver förbättras uppdagades. Då det kommer att finnas en grupp av skolans personal som har speciellt ansvar och kompetens för mobbning och kränkande handlingar, ska hela skolan veta om vilka de är, hur de arbetar och var de går att få tag på. Annars brister konceptet med att mobbningsärendet kan få en snabb behandling och idén med överraskningssamtalen. Andra problem som togs upp var tidsbrist för antimobbningsteamet, hur de skulle gå till väga med elever som blev utfryssta och som inte slutade med mobbningen efter samtalen och uppföljningen samt när skolorna skulle ta kontakt med föräldrarna. Det är inte säkert att Farstametoden fungerar på alla skolor om de följer den till punkt och pricka, därför menar Ljungström (2003) att det är viktigt, då antimobbningsteamet har förstått metoden och använder sig av den, att göra metoden till sin egen. Detta för att alla situationer där mobbning förekommer är olika och lärare behöver därför ha en anpassbar metod att arbeta efter.

2.5.2 Olweusprogrammet

Olweusprogrammet är ett förebyggande och åtgärdande program (Skolverket, 2011). Programmet inleds med temadag där bland annat rastvaktssystem presenteras för eleverna och allmänna skolregler mot mobbning bestäms. Senare får skolans elever svara på en enkät,

Olweusenkäten, som kartlägger mobbning och kränkande handling på skolan. För att följa upp detta genomförs undersökningen en gång per år efter första tillfället. Föräldrarna kontaktas och blir informerade om programmet och reglerna som uppförts på skolan mot mobbning och kränkande handlingar. Kontakt mellan skola och föräldrar ska sedan vara regelbunden. Reglerna är en del i det förebyggande arbetet, det ska även en gång i veckan utföras klassmöten som kan innefatta allt från diskussioner om mobbning till rollspel för att göra elever medvetna om och öka kunskapen inom området mobbning.

Olweus (1999) betonar vikten av programmets delar i fyra delmål som han anser att programmet har. Dessa är ”Att öka medvetenheten och kunskapen om mobbningsproblem”, ”Att få lärare och föräldrar att engagera sig aktivt”, ”Att utveckla klara regler mot mobbning” och ”Att ge stöd och ett bra skydd till mobboffret” (Olweus, 1999, s. 47,48). Det sista delmålet utträttas av skolans personal och föräldrarna när ett fall av mobbning eller kränkande handling upptäcks. Då något upptäcks ska personalen ingripa direkt i form av samtal med både offret och mobbaren där det tydliggörs att ett sådant beteende är oacceptabelt och att det måste upphöra. Kontakten med föräldrarna tas så snabbt som möjligt och ett samtal genomförs om detta är nödvändigt. Det upprättas sedan ett åtgärdsprogram med uppföljning för att se om mobbningen har upphört. Skydd till elever utförs även vid rastvaktssystemet då rastvakterna uppmanas att besöka de platser där mobbningen oftast sker (Skolverket 2011).

I Olweusprogrammet, till skillnad från Farstametoden, ligger ansvaret på hela personalen i skolan att arbeta med förebyggande och åtgärder mot mobbning. Den styrka programmet har är att all personal på skolan blir involverad. Svårigheterna med programmet är för det första att hålla det levande, för det andra att nyanställda inte får tillräckligt med kunskap om Olweusprogrammet när det börjar, för det tredje att programmet är resurskrävande samt att det kräver mycket tid. Skälet till att införa Olweusprogrammet som skolorna ger är att det är forskningsbaserat (Skolverket, 2011), vilket gör att det blir mer tillförlitligt.

2.5.3 Friends

Friends räknas inte som ett antimobbingsprogram, syftet med detta program är dock att förebygga mobbning och kränkande handlingar. Friends påbörjas med en kort utbildning för all personal på skolan, efter detta spelas en teaterföreställning upp för skolans elever vars syfte är att informera och inspirera. Det utses sedan kamratstödjure, två elever i varje klass, som ska tillhöra en större grupp. Denna grupp ska ha huvudansvaret för det förebyggande och

åtgärdande arbetet mot mobbning och kränkande handlingar (Skolverket, 2011). Gruppen ska bestå av kamratstödarna och minst fyra vuxna (Myndigheten för skolutveckling, 2003), till exempel elevrådspersonal, lärare eller skolledare. Kamratstödjarnas uppgift är att vara förebilder för eleverna på skolan samt att rapportera till antimobbningsgruppen då de upptäcker mobbning eller kränkande handlingar. Då skolan ska vidta åtgärder mot mobbning hänvisar Friends till enskilda utformade samtal som Farstametoden använder sig av (Skolverket 2011).

Friends förutsätter att eleverna engagerar sig i arbetet mot mobbning då kamratstödarna är en väsentlig del i programmet. Valet av kamratstödare är svårt eftersom det ska vara en elev som kan vara en förebild för andra elever, ha bra relation till både personal och elever samt kunna agera då en annan elev blir orättvist behandlad. Enligt Skolverkets (2011) rapport anser personalen på skolorna att en stor del i problematiken ligger i att utse kamratstödare. Varken personalen på skolan eller andra skolor har en gemensam metod när de utser kamratstödare. En del lärare låter eleverna rösta och utifrån det utser sedan lärare kamratstödare. Detta kan medföra att de populära eleverna blir valda och är därför inte de som är mest lämpliga för uppgiften. Andra problem som tas upp är att vissa elever röstar på andra elever ”på rent jäkelskap” (Skolverket, 2011, s. 62), vilket kan göra att det uppstår en kränkning mot en elev om denna elev får reda på det. Om det är samma kamratstödare under hela högstadietiden, kanske en elev som passar som kamratstödare i sjunde klass inte längre gör det i nionde klass. Vidare kan kamratstödarna själva bli offer för mobbning då de kan ses som skvallerbyttor, skol- eller mobbningspolis eller att andra elever ser kamratstödjarnas arbete som töntigt (Skolverket, 2011).

Enligt lärare på två skolor passar Friends bäst på låg- och mellanstadiet då yngre elever anser att det är roligt och uppskattar uppdraget de får, medan det i högstadiet inte passar in då elever där inte anser att det är coolt att vara kamratstödare (Skolverket, 2011). Eleverna tar då uppdraget på mindre allvar eller är överhuvudtaget inte intresserade. Eftersom Friends kräver ett stort engagemang, ansvar och intresse av elever, fungerar det därför inte så bra på dessa högstadieskolor. Däremot ska det inte dras förhastade slutsatser då Skolverket menar att Friends fungerade bra på andra högstadieskolor. Det positiva med Friends är att eleverna har en central roll i programmet vilket gör att eleverna på skolan faktiskt är medvetna om hur skolan arbetar med och mot mobbning. Det som kan vara mindre positivt med Friends är att kamratstödarna inte utses utifrån vilka elever som är bäst lämpade för uppdraget, kamratstödarna kan i sin tur själva bli utsatta för mobbning för deras arbete och

tid är en förutsättning för att antimobbningsteamet ska kunna göra ett bra arbete (Skolverket, 2011).

2.6 Övriga metoder mot mobbning

Skolverket (2011) utvärderar åtta program i sin rapport. Två av programmen, Farstametoden och Olweusprogrammet, är både förebyggande och åtgärdande. Ett program, Friends, är förebyggande, och fyra program, Lions Quest, SET, Skolkomet och Stegvis är värdegrundsstärkande. De värdegrundsstärkande och det förebyggande programmet kan på sikt minska mobbning och kränkande handlingar men ses inte som program där mobbningen kan förhindras här och nu. Dock är de värdegrundsstärkande till viss del förebyggande program mot mobbning.

I rapporten (Skolverket, 2011) uppdagas det att inte en enda skola använde sig av endast ett program. Skolorna kombinerade ofta olika program, till exempel Farstametoden, som är förebyggande och åtgärdande, med SET, Skolkomet eller Lions Quest som är värdegrundsstärkande. Detta tyder på att ett program inte fungerade fullt ut i alla skolor för att lösa problem med mobbning och kränkande handlingar. Samtliga lärare på de 39 skolor som undersökningen gjordes på är däremot positiva till den utbildning de fått ifrån programmakarna, då utbildningen har vidgat deras kunskap inom området och de har blivit mer säkra att ta tag i situationer om mobbning och kränkande handling.

Det viktiga är att skolor arbetar med att förebygga, upptäcka och åtgärda mobbning och kränkande handlingar. Hur de väljer att göra detta är olika, det Skolverkets (2011) rapport tyder på är att skolorna ska göra metoderna till sina egna och försöka anpassa metoder och program till den enskilda skolan. Det vill säga alla metoder och program passar inte alla situationer där mobbning och kränkande handlingar äger rum. Skolverket (2011) hävdar också att en viktig faktor för elevers positiva upplevelser av mobbningsfrekvensen på en skola är elevers inflytande och påverkan av hur skolan arbetar med att förebygga, upptäcka och åtgärda mobbning. Skolverkets studie menar att elevernas bristande inflytande är ett allmänt problem för skolors arbete med att förebygga, upptäcka och åtgärda mobbning och kränkande handlingar. Enligt Läroplanen för grundskolan ska eleverna ”alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen” (Läroplanen för grundskolan, 2011, s. 9).

De största svårigheterna som upplevdes i de flesta program var resurser i form av tid, få all personal på skolan engagerade samt att förankra programmet till alla elever och personal på skolan (Skolverket, 2011).

3 Metod

För att undersöka elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i skolan valdes en kvantitativ metod som genomfördes med hjälp av enkäter. Nedan följer en redogörelse för val av metoden samt vilka respondenter som ingår i studien. Dessutom presenteras en beskrivning av tillförlitligheten i det insamlade materialet samt etiska överväganden.

3.1 Kvantitativ metod

Det som utmärker en kvantitativ metod är att den behandlar siffror och data i en stor mängd som sedan översätts till statistik och kan analyseras. En kvantitativ metod tillåter forskaren att vara neutral då respondenternas svar i mindre utsträckning påverkas av förväntade svar än vid till exempel en personlig intervju. Genom kvantitativa undersökningar kan forskaren specificera sitt undersökningsområde i större utsträckning än vad en forskare kan inom kvalitativ metod (Denscombe, 2000).

Eftersom att studiens syfte omfattar frågor om mobbning och kränkande handlingar, är det inte tillräckligt att endast ställa frågor muntligt i klassen, eftersom det finns risk för att endast ett fåtal elever kommer till tals. Dessutom är det svårt att uttrycka sin egentliga åsikt när andra lyssnar då det rör sig om ett sådant känsligt ämne, vid en enkätundersökning kan eleverna uttrycka sin egen åsikt utan att andra ser eller hör det.

Enkäten var avsedd för ett större antal respondenter, en faktor som bidrar till enkätens produktivitet och undersökningens trovärdighet (Denscombe, 2009).

Då undersökningen gjordes på fler än 200 elever var en kvantitativ metod den bästa tänkbara med tanke på tid och kostnad. Andra fördelar med enkätundersökning är att frågorna är standardiserade, intervjuareffekten utesluts och att personerna som svarar på enkäten slipper uttrycka sig muntligt (Ejlertsson, 2005).

3.2 Utformning av enkät

Enkäten inleddes med en bakgrundsfråga som behövdes för undersökningen, detta för att jämförelser mellan könen skulle vara möjlig (Patel, Davidsson, 2003). Enkäten innehöll främst slutna frågor, vilket lämpar sig bra för kvantitativa studier. Slutna frågor gör att svaren blir lättare att analysera och jämföra. Enkäten delades in i tre olika delar, där den första belyste mobbning och kränkande handlingar i omklädningsrummet före och efter en idrottslektion. Den andra delen handlade om mobbning och kränkande handlingar i andra

situationer i skolan, och den tredje delen behandlade frågor om arbetet med att förebygga, upptäcka och åtgärda mobbning på skolan (Se bilaga 2).

Istället för att endast skriva mobbning, som är ett övergripande och abstrakt ord, delades enkäten upp i mer konkreta situationer såsom bland annat blivit slagen, sparkad eller knuffad. Enligt Patel och Davidson (2003) innebär detta att enkäten blir mer tillförlitlig. I undersökningen delas mobbning upp i två kategorier som utgår från Skolverkets (2011) rapport, nämligen fysisk och social mobbning. I enkäten består fysisk mobbning av variablerna, slag, spark, knuff och tagit saker från någon annan elev. Social mobbning innefattar variablerna, skratt, blickar, hot, sagt elaka eller osanna saker om en annan elev, fått en annan elev att göra saker de inte vill samt bidragit till att andra elever inte vågat byta om eller duscha i omklädningsrummet i skolan.

3.3 Urval och bortfall

Undersökningen genomfördes bland elever i årskurs 9. Sammanlagt deltog 221 elever på tre skolor i södra Sverige. Samtliga skolor var småstadsskolor. Skolorna valdes eftersom de befann sig på ett bekvämt avstånd och tidigare kontakt med berörda lärare samt rektorer redan var etablerad. Urvalet av elever gjordes utifrån Höistads (2002) egna erfarenheter, där han hävdar att högstadieelever mer sällan berättar för vuxna om sin utsatthet för mobbning, till skillnad från låg och mellanstadieelever.

Vi ville ha en relativt stor urvalsgrupp, eftersom ju större urvalsgrupp desto större chans är det att svaret blir representativt för populationen. Ekonomin var också något som behövdes ta hänsyn till, vilket begränsade antalet enkäter som kunde delas ut samt att de skolor som låg längre bort fick väljas bort. Trost (2007) påstår att både ekonomi och hur stor populationen är påverkar valet av urvalsgrupp.

Undersökningsgruppen bestod av 242 elever. Vid undersökningstillfället var 223 elever närvarande varav två elever valde att inte delta. Av de 221 elever som deltog i undersökningen var 124 pojkar och 97 flickor. Samtliga elever besvarade alla frågorna i enkäten, vilket gjorde att inget internt bortfall förekom. De elever som inte var närvarande på lektionen av olika anledningar då vi delade ut enkäterna är också ett bortfall som kan påverka resultatet, detta är det externa bortfallet som i vårt fall var 21 elever (9 %). Hade det externa bortfallet varit över 20 %, hade resultatet kunnat bli missvisande (Bjurwill, 2001).

3.4 Etiska överväganden

Vi har tagit del av Vetenskapsrådets *Hantering av integritetskänsligt forskningsmaterial* (2007) och utgått från detta i vår studie. Eleverna i undersökningen är anonyma på så sätt att vi inte kan härleda en enkät till en viss individ. Eleverna informerades om den anonymitet och sekretess som skulle beröra dem. Något som har utlovats är konfidentialitet, som innebär att obehöriga inte får ta del av enkätsvaren. Vi har rätt att avgöra vilka som är behöriga och obehöriga. I vårt fall kommer vi, vår handledare och examinator räknas som behöriga. Kravet på samtycke tillgodosågs genom att informanterna via ett missiv själva fick ta ställning till sin medverkan i undersökningen (se bilaga 1). Informationskravet uppfylls genom den information som givits till skolledare, lärare och elever i form av samtal och missivet som presenterades före undersökningens utförande. Eleverna som undersökningen riktade sig till har också fyllt femton år, vilket är den ålder som Vetenskapsrådet (2002) upplyser om åldersgränsen för eget beslut att delta i undersökningar, utan målsmans tillstånd.

Före undersökningen kontaktades rektorerna på respektive skola där vi via ett personligt möte presenterade undersökningens syfte. Efter givet klartecken från dem, kontaktades lärarna som då blev tillfrågade om undersökningen kunde utföras på deras lektioner. Vid godkännande bad vi lärarna att vidare informera de berörda respondenterna. Lämpligt datum, tid och plats för undersökningen fastställdes också med lärarna. Ett missiv skickades ut med information och förfrågan om deltagande. Vid undersökningstillfällena återficks de missiv som eleverna fyllt i med deras medgivande om medverkan, därefter lämnades enkäterna direkt till eleverna och samlades in vid samma tillfälle. Innan studien utfördes, redogjordes det för hur eleverna skulle besvara enkäten, där det betonades att deras svar skulle behandlas konfidentiellt. Då enkäten behandlar känsliga påståenden, ombads eleverna att sitta så pass långt ifrån varandra att de inte kunde se varandras svar. Respondenterna upplystes om att de när som helst hade möjligheten att avbryta om något skulle upplevas som känsligt.

3.5 Statistisk bearbetning och analys

Enkäterna lades in i programmet PAWS Statistics version 18 för bearbetning av data. För att analysera elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i skolan, lärarens agerande mot mobbning, upplevelser av den egna delaktigheten i framställningen av antimobbningsplaner och upplevelser av, om arbetet mot mobbningsplaner har varit tillräckliga på skolan användes

deskriptiv analys och frekvensanalys. Vid jämförelse av pojkar och flickor användes chi-square test. Signifikansnivån är sannolikheten att en skillnad kan finnas. I detta arbete används signifikansnivån $P \leq 0,05$ vid jämförelser av pojkar och flickor, vilket innebär att risken för en felaktig slutsats om en existerande skillnad är 1 på 20 (Ejlertsson, 1992). Resultatet av elevers upplevelser av att ha utsatt andra elever eller själv blivit utsatt för mobbning i omklädningsrum eller i andra situationer i skolan räknades ut genom att addera eleverna som svarade *har ofta hänt* på enkätens påståenden. Sedan dividerades summan med antalet elever som deltog i undersökningen.

4 Resultat och analys

Syftet med studien var att undersöka elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i skolan. Eftersom att vi studerar till idrottslärare var även ett delsyfte att undersöka elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i omklädningsrum före och efter en idrottslektion. Generella situationer i skolan innefattade alla situationer förutom omklädningsrummet, till exempel, matsal och korridorer.

Tabell 1. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha blivit knuffad i skolans omklädningsrum före och efter en idrottslektion (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	77	85	162
	Procent	62 %	88 %	73 %
Sällan	Antal	45	11	56
	Procent	36 %	11 %	25 %
Ofta	Antal	2	1	3
	Procent	2 %	1 %	2 %

P < 0,000 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av knuffar.

Skillnad hos könen förekom även vid upplevelser av slag och sparkar (Se bilaga 3, tabell 1 och 2). Däremot fanns det ingen skillnad mellan könen vid upplevelser kring att andra hade tagit saker ifrån dem (Se bilaga 3, tabell 3). Studien visade att fysisk mobbning i andra situationer i skolan gav liknande resultat som förekomsten av fysisk mobbning i omklädningsrummet (Se bilaga 3, tabell 4).

Tabell 2. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha utsatt en annan elev för knuffar i skolans omklädningsrum före och efter en idrottslektion (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	76	87	163
	Procent	61 %	90 %	74 %
Sällan	Antal	42	9	51
	Procent	34 %	9 %	23 %
Ofta	Antal	6	1	7
	Procent	5 %	1 %	3 %

P < 0,000 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av knuffar.

Pojkar upplevde att de fysiskt kränkte och mobbade i större utsträckning än vad flickor upplevde. Liknande resultat upptäcktes vid påståendena, slag, spark och ha tagit saker från andra elever. Andra situationer i skolan skiljde sig från detta resultat, förutom påståendet om slag (Se bilaga 3, tabell 5). Variablerna spark, knuff och tagit saker från andra elever påvisade ingen skillnad bland pojkar och flickor.

Tabell 3. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha blivit utsatt för blickar för sitt utseende i andra situationer i skolan (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	106	71	177
	Procent	86 %	73 %	80 %
Sällan	Antal	18	21	39
	Procent	14 %	22 %	18 %
Ofta	Antal	0	5	5
	Procent	0	5 %	2 %

P = 0,008 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av blickar.

Variablerna, som ingår i social mobbning, har inte vågat duscha i omklädningsrummet, har inte vågat byta om i omklädningsrummet samt har fått blickar för sitt utseende visade en skillnad, där flickor upplevde sig oftare vara utsatta än pojkar. Det fanns inte någon skillnad mellan pojkar och flickors upplevelser av att andra hade sagt elaka eller osanna saker om en, skrattat åt en samt blivit att de blivit tvingade av andra elever att göra saker de inte vill. Den

variabel där pojkar oftare upplevde sig vara utsatta för social kränkning eller mobbning, var vid hot i omklädningsrummet före och efter en idrottslektion (Se bilaga 3, tabell 5). I andra situationer i skolan är resultatet liknande de i omklädningsrumssituationen, förutom i upplevelsen att ha blivit utsatt för hot, där ingen skillnad fanns mellan pojkar och flickor.

Tabell 4. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha sagt osanna saker om andra elever i omklädningsrummet före och efter en idrottslektion (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	103	91	194
	Procent	83 %	94 %	88 %
Sällan	Antal	20	6	26
	Procent	16 %	6 %	11 %
Ofta	Antal	1	0	1
	Procent	1 %	0	1 %

P = 0,034 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av att ha sagt osanna saker.

Pojkar upplevde sig oftare säga elaka saker till andra elever än flickor. Det fanns ingen skillnad mellan könen i variablerna att hota, bidra till att andra inte vågat duscha eller byta om i omklädningsrummet. Flickor upplevde sig oftare ha gett andra blickar för utseendet än pojkar.

I andra situationer i skolan förekom det ingen skillnad mellan könen, förutom i att ge blickar och att skratta åt en annan elev, där flickor upplevde sig oftare utsätta andra för kränkningar och mobbning än pojkar (Se bilaga 3, tabell 7).

Tabell 5. Elevernas upplevelser av hur ofta mobbning förekommer i alla skolans situationer, till exempel matsal, korridor och uppehållsrum (N = 221) (%).

Ja, i stort sett alltid	8 %
Ja, ibland	49 %
Nej, sällan	33 %
Nej, aldrig	8 %

Av de 221 respondenter som besvarade enkäten ansåg 48 % att lärarna på skolan agerade i stort sett alltid eller ibland mot mobbning. Ungefär lika många elever angav att lärarna aldrig eller sällan agerade mot mobbning (Se bilaga 3, tabell 8). Vidare ansåg majoriteten av respondenterna att de ganska lite eller inte alls varit delaktiga i framställning av antimobbingsplaner (Se bilaga 3, tabell 9), och övervägande del av eleverna menade att dessa antimobbingsplaner ganska lite eller inte alls hade varit tillräckliga på skolan (Se bilaga 3, tabell 10).

Resultatet visade att 7 % av respondenterna upplevde att de blivit utsatta för mobbning i omklädningsrummet och 6 % upplevde att de hade utsatt andra elever för mobbning i omklädningsrummet. Undersökningen visade också att 7 % av eleverna upplevde att de blivit utsatta för mobbning i andra situationer i skolan och att 3 % av eleverna upplevde att de utsatt andra elever för mobbning i andra situationer i skolan. Utav de 7 % som upplevde sig vara utsatta för mobbning i andra situationer i skolan än omklädningsrummet var det 4 % flickor och 3 % pojkar. Resultatet visade att 2 % var pojkar och 1 % var flickorna av de 3 % som upplevde sig ha utsatt andra elever för mobbning i andra situationer i skolan.

De elever som ansåg att lärare agerade, menade att lärarna hade samtal med de inblandade eleverna och en del lärare tog även kontakt med mobbarens föräldrar. En elev hävdade att lärare samlade klassen alternativt mobbarna och skällde ut dem, en annan elev gav svaret att läraren skällde ut de som mobbade och skickade ut dem från klassrummet. Somliga elever hade en åsikt om att det bör finnas fler lärare på rasterna eftersom lärare endast agerade när de själva uppmärksammade mobbning, medan andra elever menade att eleverna var de som behövde uppmärksamma läraren på mobbning för att de skulle agera. Två elever menade att det var kuratorn som arbetade med mobbning och inte lärarna, därför ansåg dessa elever att de utsatta eleverna borde vända sig till kuratorn och inte lärarna. En elev hävdade att läraren oftast försökte ändra beteendet hos den som blev utsatt för mobbning istället för dem som utsatte andra för mobbning.

Elev: ”De säger typ, gå en annan väg till/från skolan så du inte träffar på mobbarna. Jag menar varför är det typ alltid den utsatte som behandlas som om han/hon får hela skulden och inte mobbaren/mobbarna?”

Medan en annan elev ansåg att läraren försökte ändra på mobbarens beteende. Det var 3 % av eleverna som var eller hade varit delaktiga i framställningen av antimobbingsplaner. De

elever som inte hade varit delaktiga menade att den information som hade getts, inte varit tillräcklig eller att ingen information överhuvudtaget hade funnits till förfogande.

4.1 Resultatdiskussion

Resultatet av undersökningen visade att majoriteten av respondenterna ansåg att mobbning förekom i skolan. Sett till den nya läroplanen (Läroplanen för grundskolan, 2011), anges det att skolans utbildning ska ge eleverna kunskap om grundläggande värden såsom mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar. Skolan ska aktivt arbeta emot kränkande handlingar och mobbning. Det verkade som att eleverna hade en förståelse för vad mobbning innebar, vilket underlättar arbetet mot mobbning. Detta medför att skolorna hade lyckats med uppdraget att lära ut de viktiga grundläggande värdena. Däremot visade studien att en stor del av eleverna hade liten delaktighet i framställandet av antimobbningsplaner och att eleverna i stor utsträckning inte var engagerade i arbetet med att förebygga, åtgärda och motverka mobbning. Liknande resultat visade Skolverkets rapport från 2011, där det framkom att elevernas bristande inflytande och förankringen av programmet till alla elever, var ett generellt problem för de flesta skolor. Skolverket (2011) hävdade att en viktig faktor för elevers positiva upplevelser av mobbningsfrekvensen på skolan var deras inflytande och påverkan på hur skolan arbetade med att förebygga, åtgärda och motverka mobbning.

Resultatet visade att en övervägande del av eleverna ansåg att antimobbningsplanerna inte hade varit tillräckliga på skolorna. Detta kan bero på att lärare inte tar sitt ansvar och agerar då de ser att det förekommer kränkningar och mobbning i skolan. Vår undersökning visade att ungefär hälften av respondenterna ansåg att lärare inte tar sitt ansvar och resterande elever menar att lärare tar sitt ansvar och agerar mot mobbning. Att all skolpersonal inte engagerade sig i arbetet med att förebygga, åtgärda och motverka mobbning, framkom även i Skolverkets rapport (2011), där det belystes att det var en av de största svårigheterna med att få antimobbningsplaner att fungera väl. Myndigheten för skolutveckling (2003) betonar att all skolpersonal ska engagera sig och arbeta som ett lag tillsammans med eleverna för att lyckas väl i arbetet med att förebygga, upptäcka och åtgärda mobbning. Därför är det viktigt att skolan engagerar eleverna i arbetet mot mobbning och kränkande handlingar.

4.1.1 Elevers upplevelser av att vara utsatta för mobbning

Undersökningen visade att 7 % av eleverna upplevde sig ha blivit mobbade i omklädningsrummet före och efter en idrottslektion. Resultatet visade att 7 % av eleverna upplevde sig ha blivit mobbade i andra situationer i skolan. I en mer omfattad undersökning

gjord av Skolverket (2011), uppgavs att ungefär sju till åtta procent av eleverna blivit utsatta för mobbning. En annan undersökning visade att 6,6 % av eleverna upplevde att de blivit utsatta för mobbning (Olweus, 2009). Resultatet visade att en del elever inte vågade duscha eller byta om i omklädningsrummet före och efter en idrottslektion, vilket är ett stort problem då detta kan vara en orsak till att dessa elever inte medverkar på idrottslektionerna. Till skillnad från andra situationer i skolan behöver inte eleverna till exempel byta om och duscha inför andra elever, vilket medför att elever med större sannolikhet kan medverka på andra lektioner än idrottslektioner trots att de blir utsatta för mobbning.

Våra resultat visade att av de som upplevde sig vara utsatta för mobbning var 3 % pojkar och 4 % flickor. Detta resultat är liknande det i Due et al. (2005) studie där 6,3 % pojkar och 5,9 % flickor upplevde sig vara utsatta för mobbning. Däremot var det något fler pojkar än flickor som upplevde sig vara utsatta för mobbning i den undersökningen till skillnad från vår där fler flickor än pojkar upplevde sig vara utsatta för mobbning. Våra resultat visade att utav de som upplevde att de utsatte andra elever för mobbning var 2 % pojkar och 1 % flickor vilket stämmer med Olweus studie från 2009 där det också var fler pojkar än flickor som sade sig utsätta andra för mobbning.

Myndigheten för skolutveckling (2003) betonade att skolpersonalen måste engagera sig i förebyggandet av mobbning och kränkning. Undersökningar som utfördes av både Myndigheten för skolutveckling (2003) och Skolverket (2011) visade att ingen metod var bättre än den andra utan att det mest framgångsrika var en blandning av metoder och program. I Skolverkets (2011) rapport framgick det även att olika insatser gav olika effekt på flickor respektive pojkars mobbning. De insatser som lämpade sig bäst för flickor var bland annat rastvaktssystem. Insatser som minskade mobbningen bland pojkar var bland annat skolregler.

Om följande insatser fungerar även i omklädningsrumssituationen bör det då sättas in en rastvakt som är med när flickor byter om och duschar, medan det i pojkars fall vore lämpligt att till exempel diskutera värdegrunden för att pojkarna ska få en förståelse för hur de ska bete sig i ett omklädningsrum. För en idrottslärare kan det vara svårt att befinna sig i omklädningsrummen. Dels för att läraren eventuellt är av det motsatta könet men även på grund av bristen av tid, då läraren kan vara upptagen med en pågående lektion eller annat såsom förberedelser.

4.1.2 Elevers upplevelser av fysisk respektive social mobbning

Studien visade att fler pojkar upplevde sig ha blivit utsatta för fysiska kränkningar, till exempel knuff, än flickor (36 % respektive 11 %; $P < 0,000$) i omklädningsrummet. Liknande resultat av fysisk mobbning och kränkning visade sig i andra situationer i skolan. Vid social mobbning upplevde sig flickorna vara mer generellt utsatta än pojkarna. Det förekom en skillnad mellan flickor och pojkar där flickorna (22 % respektive 14 %; $P = 0,008$) ansåg sig vara mer utsatta än pojkarna för att få blickar för sitt utseende. Dock upplevde sig fler pojkar vara kränkta i form av hot än flickor (18 % respektive 6 %; $P = 0,006$) i omklädningsrumssituationen.

Nansel et al. (2001) visade att pojkar framförallt blev mobbade i form av slag och knuffar till skillnad från flickor där ryktesspridning var en vanlig mobbningsform. Även Skolverkets (2011) studie bekräftade att pojkar var mer fysiskt mobbade än flickor samt att flickor var mer socialt mobbade än pojkar. Att flickor inte utsätts för fysiska kränkningar och mobbning kan höra ihop med att det finns en ”oskriven lag” där flickor anses vara mer sårbara än pojkar. Frånberg (2003) menade dock att fysiska inslag ökade bland flickor och att fler flickor tog till fysiskt våld. Våra resultat visade att den fysiska mobbningen var i samma omfattning bland flickor som bland pojkar, däremot var det fler pojkar som upplevde sig vara fysiskt kränkta än flickor, vilket medför att Frånbergs (2003) teori möjligtvis stämmer.

4.1.3 Elevers upplevelser av att utsätta andra elever för mobbning

Resultatet visade skillnader bland flickor och pojkars sätt att mobba. Fler pojkar (34 % respektive 9 %; $P < 0,000$) utsatte andra elever för fysiska kränkningar och fysisk mobbning i form av knuffar än flickor i omklädningsrummet. Detta speglade även resultatet i de andra variablerna som ingår i kategorin fysisk mobbning. Eleverna upplevde sig socialt kränka och mobba andra elever i lika stor omfattning. Däremot fanns skillnader mellan pojkar och flickor i en del variabler i kategorin social kränkning och mobbning. Flickor upplevde sig utsätta andra elever oftare för blickar för utseendet än vad pojkarna upplevde. Pojkarna i sin tur upplevde sig oftare mobba och kränka andra elever genom att säga osanna saker om och elaka saker till andra elever än vad flickorna (16 % respektive 6 %; $P = 0,034$) gjorde.

I samstämmighet med vår studie angav Myndigheten för skolutveckling (2003) att pojkarnas kränkningar skedde genom fysiska och i högre grad synligare förolämpningar. Bland flickor var det vanligare att mobbning inträffade genom dolda förolämpningar, till exempel blickar. Även Sharp och Smith (1996) menade att flickor för det mesta använde sig av dold mobbning medan pojkarna mobbar mer direkt i form av fysisk mobbning.

Skolverket (2002) ansåg att pojkar upplevde att det fanns normer de behövde nå upp till och därmed menade pojkar att det var viktigt att framställa sig själv som en pojke och detta genom att synas och höras. En parallell kan dras mellan att pojkar fysiskt kränker och mobbar andra elever och deras eventuella behov av att framstå som manliga. Flickor har inte samma behov av att synas och använder sig kanske därför av social mobbning i större omfattning. Enligt Skolverket (2011) fanns det insatser som bidrog till en reduktion av flickors mobbning, till exempel rastvaktssystemet som kan ha sin grund i att flickor inte vill bli påkomna då de utsätter andra elever för kränkningar eller mobbning. Till skillnad från flickorna vill pojkar gärna synas och höras. Undersökningens resultat visade att pojkar upplevde sig oftare utsätta andra elever för fysiska kränkningar och mobbning än flickor. Det är en bekräftelse på manligheten vilket kan grunda sig i att en del pojkarna inte bryr sig om att det finns vuxna i närheten då de utsätter andra elever för kränkningar och mobbning. Insatser bör därför anpassas efter kön och vilken typ av mobbning som sker.

4.1.4 Elevers upplevelser av mobbning i generella situationer i skolan samt omklädningsrummet före och efter en idrottslektion

Eleverna upplevde sig vara lika trygga respektive otrygga i andra situationer i skolan som i omklädningsrummet. Det rådde en enighet mellan Skolverket (2011), Myndigheten för skolutvecklingen (2003) och forskarna (Ljungström, 2003, Sharp & Smith, 1996 och Olweus, 1999) om var mobbning ägde rum då det fanns en överensstämmelse att mobbningen oftast skedde på platser där personal inte befann sig. Likväl hävdades det att mobbningen kunde inträffa även i närvaro av personalen, till exempel i klassrummet under lektionstid. Skolverket (2003) hävdade att detta kunde ha en koppling till pojkarnas behov av uppmärksamhet eftersom att en del pojkar kränkte och mobbade andra elever utan att någon vidare hänsyn togs till vuxnas närvaro. I Skolverkets (2002 b) undersökning framkom det entydiga svar från eleverna som dementerade ”att det skulle finnas platser eller miljöer på skolorna där kränkande handlingar var särskilt vanligt förekommande. Sådana situationer, menade de, uppstår överallt på skolan och kan snarare hänföras till personer och sammanhang än till platser” (Skolverket, 2002 b, s. 34). Detta tyder på att varken platser eller vuxnas närvaro har någon större betydelse för om mobbning sker eller inte. Utifrån tolkning av Skolverkets (2002 b) undersökning kan mobbning ske när och var som helst, det vill säga om en elev vill förolämpa en annan elev, kommer denna elev således att göra det oberoende av plats och vem som befinner sig i närheten.

Ljungström (2003) hävdade att olika former av mobbning förekom på olika platser i skolan. Hon betonade att fysisk mobbning oftast skedde där personal inte befann sig, medan social mobbning inträffade även om personal var närvarande. Vår studie gav inget resultat som visade att fysisk respektive social mobbning inträffade mer eller mindre i generella situationer i skolan än i omklädningsrummet.

4.1.5 Elevers upplevelser av hur lärare agerar mot kränkningar och mobbning i skolan

Elevernas svar tydde på att de undersökta skolornas lärare agerade på olika sätt då de uppmärksammade mobbning, men även lärare inom samma skola agerade olika. En del elever menade att lärarna hade samtal med de inblandade eleverna och en del menade att lärarna endast samtalade med mobbarna. Detta kan likna Farstametoden då denna modell innebär att en antimobbingsgrupp för samtal med de inblandade eleverna. Ljungström (2003) och Skolverket (2011) menar att det ska vara två lärare som samtalar med en elev under de överraskningssamtal som ska utföras. De svar eleverna gav visade att endast en lärare förde samtalen med en eller flera elever och vid en del tillfällen skällde läraren ut mobbarna inför hela klassen. Detta sker inte enligt Farstametoden då samtalen endast ska göras med en elev åt gången och samtalsledaren inte ska skälla ut mobbarna, utan diskutera fram en lösning på situationen samt visa att deras beteende är oacceptabelt. Dock kan det vara så att lärarna har modifierat metoden till deras egen för att den då kanske fungerar bättre för just den klassen eller i den situationen. Skolverket (2011) hävdade att skolorna eller lärarna ska göra om programmen till deras egna för att det ska passa just deras skola.

Andra elever menade att lärare på deras skola tog kontakt med mobbarens föräldrar vilket kan likna Olweusmetoden där en regelbunden kontakt med föräldrarna ska etableras. Olweus (1999) betonade att en kontakt med föräldrarna ska tas så snabbt som möjligt vid eventuellt upptäckande av mobbning till skillnad från Farstametoden, där Ljungström (2003) menade att kontakten med föräldrarna inte ska ske direkt eftersom detta kan förvärra situationen. Somliga elever ansåg att fler lärare borde vara tillgängliga och finnas på rasterna, det vill säga rastvakter. Detta kan också likna Olweusmetoden där ett nytt rastvaktssystem ska utarbetas. Skolverket (2011) menade att rastvakternas var att besöka de platser där mobbning oftast skedde. Enligt eleverna i Skolverkets (2002 b) undersökning fanns det inga platser där mobbning var mer vanligt. De ansåg att det var situationen och

tillfället som resulterade i mobbning. Därför kan det vara svårt för lärare att befinna sig på platser där mobbning oftast sker.

En del elever var entydiga med att de själva måste uppmärksamma lärare på mobbningen för att de ska agera vilket kan tyda på att Friendsmetoden kan vara relevant för deras skola. Skolverket (2011) hävdade att så kallade kamratstödjare ska finnas på skolan för att uppmärksamma lärarna på skolan då de upptäcker kränkningar och mobbning.

4.2 Metoddiskussion

Enkätundersökning passade denna studie då det hade tagit för lång tid att intervjua så många elever. Enkätstudie passade även frågeställningarna då det inte var frågan om varför mobbning förekommer, utan om det förekom eller inte. Frågan om varför mobbning förekommer är en mer djupgående fråga vilket passar en kvalitativ undersökning bättre. Då vi inte var ute efter att undersöka orsaken till mobbning, var en kvantitativ undersökning mer lämplig. Vi ansåg även att det var lättare för eleverna att uttrycka sin egentliga åsikt när andra inte lyssnar då undersökningen rör sig om ett känsligt ämne, därför valdes en kvantitativ metod.

Det låga externa bortfallet kan bero på att vi besökte skolorna för att dela ut istället för att skicka ut enkäterna. När vi besökte skolorna introducerade vi undersökningen på ett annat sätt än vad lärarna hade kunnat göra, vilket kan leda till att eleverna blev mer intresserade av att besvara enkäten. Eftersom eleverna besvarade enkäten i ett vanligt klassrum var sannolikheten att även elever som inte brukar befinna sig i omklädningsrummet före och efter en idrottslektion besvarade enkäten.

Något som talar för att studien har hög reliabilitet är att alla elever besvarade enkäten i samma miljö, alla elever fick likadana enkäter och vi har ingen anledning att tro att de inte har svarat sanningsenligt eftersom enkätens svar skulle behandlas konfidentiellt. Däremot var inte eleverna anonyma då vi vet vilka elever som har besvarat enkäten. Hade vi haft en muntlig frågestund i en klass eller med enskilda elever skulle risken finnas att eleverna inte hade svarat sanningsenligt då frågorna i undersökningen kunde ha upplevts som känsliga. Detsamma, fast inte i lika stor grad, gäller om eleverna hade varit tvungna att skriva namn på enkäten. Reliabiliteten kan i princip aldrig vara fullständig då elevens humör kan påverka resultatet och det kan skifta från dag till dag (Denscombe, 2009).

Att det inte förekom något internt bortfall kan bero på att enkäten var tydlig med att endast ett alternativ fick kryssas i och att det fanns slutna svarsalternativ (Trost, 2007). I

slutet av enkäten hade plats för egna kommentarer kunnat finnas, där eleverna hade kunnat lägga till sådant som de ansåg viktigt men som de inte kunnat uttrycka genom de formulerade frågorna (Patel & Davidson, 2003).

Det externa bortfallet kan ha påverkat resultatet då de elever som inte var närvarande eller inte deltog i enkätundersökningen möjligtvis kunde ha varit de elever som blir mobbade eller utsätter andra för mobbning.

4.3 Vidare forskning

Det är viktigt att veta vilka insatser som lämpar sig bättre för pojkar respektive flickor. Det kan vara relevant att forska vidare med en kvalitativ undersökning på hur elever anser att mobbning ska hanteras för att få mer djupgående kunskaper. Det hade varit intressant att undersöka hur pass bra skolor som utgår från ett eget framställt antimobbningsprogram fungerar jämfört med de skolor som utgår från ett färdigt antimobbningsprogram. En studie som hade väckt intresse hade varit att undersöka lärares upplevelser av mobbning på skolor jämfört med elevernas.

5 Sammanfattning

Syftet med studien var att undersöka elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i skolan. Eftersom att vi studerar till idrottslärare var även ett delsyfte att undersöka elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i omklädningsrum före och efter en idrottslektion. Utöver detta undersöktes även skillnader mellan pojkars och flickors upplevelser av förekomsten av mobbning och kränkningar samt elevers upplevelser om lärare agerade för att förebygga, åtgärda och motverka mobbning. Undersökningen genomfördes på tre högstadieskolor där 221 elever i årskurs nio deltog varav 124 var pojkar och 97 var flickor.

För att ta reda på elevers upplevelser av förekomsten av mobbning i skolan och i omklädningsrummet före och efter en idrottslektion, användes en enkätundersökning. Enkäterna delades ut under ett lektionstillfälle och samlades vid samma tillfälle. Det fanns inget internt bortfall i undersökningen.

Det var 7 % av respondenterna som upplevde sig vara utsatta för mobbning i generella situationer i skolan och 7 % av eleverna upplevde sig vara utsatt för mobbning i omklädningsrummet före och efter en idrottslektion. Detta påvisar att det förekommer mobbning men dock i liten utsträckning. Det var hälften av respondenterna som svarade att det förekom mobbning i stort sett alltid eller ibland på deras skola medan hälften svarade att det förekom mobbning sällan eller aldrig på deras skola.

Pojkar upplevde sig oftare vara utsatta och utsätta andra elever för fysiska kränkningar och mobbning än flickor, medan flickor generellt upplevde sig oftare vara utsatta för social mobbning än pojkar. De variabler i social kränkning och mobbning där det förekom en skillnad mellan pojkar och flickor var att ge blickar för utseende och skratta åt en annan elev. I dessa variabler upplevde flickor sig oftare utsätta andra elever för kränkningar och mobbning än pojkar.

Ungefär hälften av respondenterna ansåg att lärarna på skolorna i stort sett alltid eller ibland agerade mot mobbning, ungefär lika många ansåg att lärarna aldrig eller sällan agerade mot mobbning. I vår undersökning ansåg 70 % av eleverna att de inte alls var delaktiga i framställningen av antimobbningsplaner och 27 % av eleverna ansåg att de ganska lite har deltagit i verksamheten av antimobbningsplaner. Även Skolverkets (2011) rapport redovisade att eleverna i liten utsträckning var delaktiga i framställningen av antimobbningsplaner. Detta är något som skolan bör arbeta med för att eleverna ska få en bättre insikt i hur skolor arbetar med att förebygga, åtgärda och motverka mobbning. Skolverket (2011) påvisade att elever hade en mer positiv upplevelse av

mobbningsfrekvensen på en skola om de hade eget inflytande och påverkan av hur skolan arbetade med att förebygga, åtgärda och motverka mobbning.

Källförteckning

Begler, A-M. Arrhenius, L. (2011). *Mobbade elever dubbelkränkta*. [Artikel] Hämtad: [http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/skola/article8577127.ab] [2011-02-16]

Bjurwill, C. (2001). *A, B, C och D, Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan.

Due, P. et al. (2005). *Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries*. Vol. 15, No. 2, 128-132. Hämtad: [http://eurpub.oxfordjournals.org/content/15/2/128.full.pdf+html] [2011-02-08].

Ejlertsson, G. (1992). *Grundläggande statistik – med tillämpningar inom sjukvården*. Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan.

Eriksson, B. Lindberg, O. Flygare, E. Daneback, K. (2003). *Skolan - en arena för mobbning. En forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Hämtad: [www.skolverket.se] [2011-02-08].

Frånberg, G.M. (2003). *Mobbning i nordiska skolor*. Köpenhamn.

Høiby, H. Levin, M. Thulin, A. (2007). *Tillsammans mot mobbning. Klassmöte – en grund för trivsel*. Stockholm: Liber AB. Första upplagan.

Höistad, G. (2002). *Mobbning och människovärde. Om förtryck, utanförskap och vad vi kan göra*. Göteborg.

Ljungström, K. (2003). *Mobbning i skolan. Ett kompendium om mobbning samt om mobbingbehandling enligt Farstametoden*. Stockholm: Elfte upplagan.

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. (1994). Hämtad: [2011-06-08] [www.skolverket.se]

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. (2011). Hämtad: [www.skolverket.se] [2011-04-26].

Myndigheten för skolutveckling. (2003). *Olikas lika värden. Om arbetet mot mobbning och kränkande handling.* Stockholm.

Nansel, T.R et al. (2001). *Bullying Behaviors Among US Youth. Prevalence and Association With Psychosocial Adjustment.* Vol. April; 285, No. 16. Hämtad: [<http://pdba.georgetown.edu/Security/citizenssecurity/eeuu/documents/bullying.pdf>] [2011-02-08].

Nationalencyklopedin. (2011). Sökord: mobbning, kränkning. Hämtad: [www.ne.se] [2011-03-19]

Olweus, D. (1999). *Mobbning bland barn och ungdomar.* Berlings skogs. Första upplagan.

Olweus, D. (2009). *Om mobbning. Hämtad från Olweus elevenkät om mobbning från 18 skolor i Göteborg.* Hämtad: [[http://www5.goteborg.se/prod/SocialResurs/dalisprevu.nsf/vyFilArkiv/Om_mobbningPrevu09.pdf/\\$file/Om_mobbningPrevu09.pdf](http://www5.goteborg.se/prod/SocialResurs/dalisprevu.nsf/vyFilArkiv/Om_mobbningPrevu09.pdf/$file/Om_mobbningPrevu09.pdf)] [2011-03-02].

Patel, R & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder, Att planera, genomföra och rapportera en undersökning.* Tredje upplagan. Studentlitteratur.

Riksdagen. (2011). Hämtad: [<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100>] [2011-05-19]

Sharp, S & Smith, P.K. (1994). *Strategier mot mobbning.* Lund: Studentlitteratur.

Skolverket. (2002). *Skolan - en arena för mobbning*. Stockholm. Hämtad:

[<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1028>] [2011-02-18]

Skolverket. (2002 b). *Kränkande handlingar och informella miljöer. Elevperspektiv på skolans miljöer och sociala klimat*. Stockholm. Hämtad:

[www.skolverket.se/sb/d/256/url/.../target/pdf1150.pdf%3Fk%3D1150] [2011-02-20]

Skolverket. (2009). *Allmänna råd och kommentarer. För att främja lika handling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande handling*. Hämtad: [www.skolverket.se] [2011-02-08].

Skolverket (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Hämtad: [www.skolverket.se] [2011-02-23].

Trost, J. (2007) *Enkätboken*. Studentlitteratur. Tredje upplagan.

Utter, H. (2011). *6-åring knivstucken – för att han bar rosa*. [Artikel] Hämtad:

[<http://www.aftonbladet.se/wendela/barn/article8547463.ab>] [2011-02-11].

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig: [http://www.cm.se/webbshop_vr/pdfer/H0014.pdf] [2011-04-04]

Vetenskapsrådet. (2007). *Hantering av integritetskänsligt forskningsmaterial*. Hämtad:

[http://www.vr.se/download/18.aae1aa51132473084980005790/integritetskansligt_forskningsmateria2l.pdf] [2011-04-18].

Bilaga 1

Informationsbrev

Hej!

Vi är två lärarstudenter som skriver vårt examensarbete. Vi vill undersöka hur elever ser på situationen i omklädningsrummet före och efter idrottslektioner. Vi är tacksamma om du ställer upp och medverkar i vår studie. Enkäten beräknas att ta cirka 10 minuter att besvara. Det är frivilligt att medverka i undersökningen och du får när som helst avbryta. Svaren kommer att hanteras konfidentiellt, vilket innebär att enskilda personers svar inte kan identifieras.

Jag deltar gärna i undersökningen

Jag vill inte delta i undersökningen

Namnunderskrift

Vid eventuella frågor kontakta oss via mail eller telefon:

Stefan Andersson mail: stiffe_86@hotmail.com

tele: 0768-84 73 02

Nepe Kuqi mail: neppas@live.se

tele: 0735-84 26 07

Bilaga 2

ENKÄT

Enkäten är uppdelad i tre delar. Undersökningen omfattar hela din högstadietid. Sätt endast ETT kryss i rutan som bäst passar in på dig.

Pojke
Flicka

Denna del av enkäten behandlar situationer som kan förekomma i omklädningsrummet före och efter idrottslektioner.

	Har aldrig hänt	Har hänt men sällan	Har ofta hänt
Jag har blivit knuffad med avsikt av någon eller några elever	☐	☐	☐
Jag har blivit slagen med avsikt av någon eller några elever	☐	☐	☐
Jag har blivit sparkad med avsikt av någon eller några elever	☐	☐	☐
Jag har blivit hotad av elev/elever	☐	☐	☐
Andra elever har tagit mina saker	☐	☐	☐
Andra elever har sagt elaka saker om mig av något skäl	☐	☐	☐
Jag har inte vågat byta om i omklädningsrummet på grund av någon eller några elever	☐	☐	☐
Jag har inte vågat duscha efter en idrottslektion på grund av någon eller några elever	☐	☐	☐
Andra elever har gett mig blickar för mitt utseende	☐	☐	☐
Andra elever har fått mig att göra saker jag inte vill	☐	☐	☐
Andra elever har skrattat elakt åt mig	☐	☐	☐
Andra elever har sagt osanna saker om mig	☐	☐	☐

Jag har knuffat någon elev med avsikt	☐	☐	☐
Jag har sparkat någon elev med avsikt	☐	☐	☐
Jag har slagit någon elev med avsikt	☐	☐	☐
Jag har hotat någon annan elev	☐	☐	☐
Jag har tagit saker från andra elever som inte var mina	☐	☐	☐
Jag har sagt elaka saker till andra elever av något skäl	☐	☐	☐
Jag har bidragit till att andra elever inte vågat byta om i omklädningsrummet	☐	☐	☐
Jag har bidragit till att andra elever inte vågat duscha efter en idrottslektion	☐	☐	☐
Jag har gett andra elever blickar för deras utseende	☐	☐	☐
Jag har fått andra elever att göra saker de inte vill	☐	☐	☐
Jag har skrattat elakt åt någon elev	☐	☐	☐
Jag har sagt osanna saker om någon elev	☐	☐	☐

Denna del av enkäten behandlar situationer som kan förekomma generellt i skolan, dvs. var och när som helst. Det kan vara på en lektion i vilket ämne som helst, på rast eller när du tar dig till och från skolan.

	Har aldrig hänt	Har hänt men sällan	Har ofta hänt
Jag har blivit knuffad med avsikt av någon eller några elever	☐	☐	☐
Jag har blivit slagen med avsikt av någon eller några elever	☐	☐	☐
Jag har blivit sparkad med avsikt av någon eller några elever	☐	☐	☐
Jag har blivit hotad av elev/elever	☐	☐	☐
Andra elever har tagit mina saker	☐	☐	☐
Andra elever har sagt elaka saker om mig av något skäl	☐	☐	☐
Andra elever har gett mig blickar för mitt utseende	☐	☐	☐
Andra elever har fått mig att göra saker jag inte vill	☐	☐	☐
Andra elever har skrattat elakt åt mig	☐	☐	☐
Andra elever har sagt osanna saker om mig	☐	☐	☐
Jag har knuffat någon elev med avsikt	☐	☐	☐
Jag har sparkat någon elev med avsikt	☐	☐	☐
Jag har slagit någon elev med avsikt	☐	☐	☐
Jag har hotat någon annan elev	☐	☐	☐
Jag har tagit saker från andra elever som inte var mina	☐	☐	☐
Jag har sagt elaka saker till andra	☐	☐	☐

elever av något skäl

Jag har gett andra elever blickar för deras utseende

Jag har fått andra elever att göra saker de inte vill

Jag har skrattat elakt åt någon elev

Jag har sagt osanna saker om någon elev

Denna del av enkäten behandlar skolans arbete med mobbning och kränkande behandling.

Förekommer mobbning på din skola? Ja, i stort sett alltid
 Ja, ibland
 Nej, sällan
 Nej, aldrig

Om du svarat JA, ge exempel på mobbning som förekommer

Om det förekommer mobbning eller kränkningar, anser du att lärarna på din skola agerar för att stävja eller förhindra detta?

Ja, i stort sett alltid
 Ja, ibland
 Nej, sällan
 Nej, aldrig

Om du svarat JA, ge exempel på hur lärarna agerar

Har du varit delaktig i framställningen av skolans mobbningsplan?

Ja, i mycket hög utsträckning

Ja, ganska mycket

Nej, ganska lite

Nej, inte alls

Om du svarat JA, ge exempel på hur du deltagit

Anser du att arbetet med mobbningsplaner har varit tillräcklig på din skola?

Ja, i mycket hög utsträckning

Ja, ganska mycket

Nej, ganska lite

Nej, inte alls

Tack för din medverkan!

Stefan och Nepe

Bilaga 3

Tabell 1. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha blivit slagna i skolans omklädningsrum före och efter en idrottslektion (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	90	93	183
	Procent	73 %	96 %	83 %
Sällan	Antal	33	4	37
	Procent	26 %	4 %	16 %
Ofta	Antal	1	0	1
	Procent	1 %	0	1 %

P < 0,000 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av slag.

Tabell 2. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha blivit sparkad i skolans omklädningsrum före och efter en idrottslektion (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	106	97	203
	Procent	85 %	100 %	92 %
Sällan	Antal	17	0	17
	Procent	14 %	0	7 %
Ofta	Antal	1	0	1
	Procent	1 %	0	1 %

P < 0,000 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av sparkar.

Tabell 3. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta någon har tagit deras saker i skolans omklädningsrum före och efter en idrottslektion (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	85	75	160
	Procent	69 %	77 %	72 %
Sällan	Antal	36	22	58
	Procent	29 %	23 %	26 %
Ofta	Antal	3	0	3
	Procent	2 %	0	2 %

P = 0,188 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av att någon har tagit deras saker.

Tabell 4. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha knuffat en annan elev i andra situationer i skolan (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	71	72	143
	Procent	57 %	74 %	65 %
Sällan	Antal	48	24	72
	Procent	39 %	25 %	32 %
Ofta	Antal	5	1	6
	Procent	4 %	1 %	3 %

P = 0,021 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av knuffar.

Tabell 5. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha blivit hotad av en annan elev i omklädningsrummet före och efter en idrottslektion (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	99	91	190
	Procent	80 %	94 %	86 %
Sällan	Antal	22	6	28
	Procent	18 %	6 %	13 %
Ofta	Antal	3	0	3
	Procent	2 %	0	1 %

P = 0,006 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av hot.

Tabell 6. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha utsatt en annan elev för slag i andra situationer i skolan (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	96	88	184
	Procent	77 %	91 %	83 %
Sällan	Antal	27	9	36
	Procent	22 %	9 %	16 %
Ofta	Antal	1	0	1
	Procent	1 %	0	1 %

P = 0,016 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av slag.

Tabell 7. Pojkar och flickors upplevelser av att hur ofta ha skrattat åt en eller flera elever i andra situationer i skolan (N = 221) (%).

		Pojkar	Flickor	Total
Aldrig	Antal	96	62	158
	Procent	77 %	64 %	71 %
Sällan	Antal	24	33	57
	Procent	20 %	34 %	26 %
Ofta	Antal	4	2	6
	Procent	3 %	2 %	3 %

P = 0,038 vid jämförelse mellan pojkar och flickors upplevda frekvens av skratt.

Tabell 8. Elevernas upplevelser av lärarnas agerande med att förebygga, åtgärda och motverka mobbning (N = 221) (%).

Ja, i stort sett alltid	12 %
Ja, ibland	36 %
Nej, sällan	39 %
Nej, aldrig	12 %

Tabell 9. Elevernas upplevelser av egen delaktighet i framställningen av antimobbningsplaner (N = 221) (%).

Ja, i mycket hög utsträckning	1 %
Ja, ganska mycket	2 %
Nej, ganska lite	27 %
Nej, inte alls	70 %

Tabell 10. Elevernas upplevelser av, om arbetet med mobbningsplaner har varit tillräcklig på skolan (N = 221) (%).

Ja, i mycket hög utsträckning	3 %
Ja, ganska mycket	23 %
Nej, ganska lite	50 %
Nej, inte alls	24 %